

Stor låsbräken i Lindbastmora

Anders Janols, Tuna-Hästberg

De flesta rara växter är svåra att finna och orsakerna därtill är oftast uppenbara. Men att en så pass reslig och lätt igenkännlig art som stor låsbräken (*Botrychium virginianum*) är så lätt att förbise, tycker jag är lite märkligt.

Vi svampletare återvänder ofta till våra smultronställen och Lindbastmora är ett av de områden vi tidigare uppmärksammat för dess svamprikedom. Det var orsaken till att min sambo Karin Jonsson och jag bestämde oss för att fara dit för att samla svamp till utställningen i Borlänge den 2 september. Här skulle vi kunna plocka många arter på kort tid - en fördel den här regniga dagen!

Lindbastmora, beläget strax NV om Hästbergs klack i Grangärde socken, är sedan länge känt för sin rikedom på kalkkrävande växter och har därför många gånger genomsökts av kunniga botanister. Under de senaste åren har jag själv ett par gånger per år passerat gläntan bland granarna i sydsluttningen. Även om jag inte har någon stor artkunskap om kärleväxter, utan är mer inriktad på svamp, borde jag ha reagerat på stor låsbräken.

Naturligtvis gjorde vi där en avstickare ner till det f.d. kalkkärret för att samla några vackra röd- och vaxskivlingar. Men även i den unga granskogen i sluttningen på väg dit var det gott om svamp, så vi sökte av markytan ganska noga. Just där en större glänta öppnar sig strax öster om det f.d. kärret fastnade ögonen på en ovanligt tanig planta av örnbräken. - "Vad i all sin dar är det där? Är det inte en nedvissnad sporställning som hänger där i kanten???" "STOR LÅSBRÄKEN" sade vi och glömde både tunga svampkorgar och läckande regnkläder.

Det fanns flera plantor. Vid ett besök några dagar senare räknade Tomas Ljung och jag till 14 exemplar, varav 6 fertila med sporax. Det största var nära 50 cm högt!

Ståndortskrav

Väl hemkomna letade vi upp något av det som finns skrivet om *B. virginianum*, bl.a. Svensk Botanisk Tidskrift 1/90, som jag råkade ha hemlånad. Där redogör Peter Ståhl för en undersökning han gjort om arten och dess växtplatser i Gästrikland och Uppland. Jag hade tidigare ögnat igenom artikeln, men inte tänkt närmare på lämpliga lokaler inom våra svamp-

marker. Men den typiska växtplatsen, sådan som P.S. beskriver den, stämmer precis på Lindbastmora! - "öppna ungskogar av gran (...) där fältskiktet domineras av piprör (...) på frisk eller något fuktig skogsmark i anslutning till sluttningar eller svackor i terrängen, där kalkrikt grundvatten genomsilar marken nära ytan (...) Jordmånen är ej podsolerad och får betraktas som brunjord. Utmärkande för markprofilen är det kraftiga humustäcket".

En stor del av de typiska följearterna i biotopen "piprördominerad ungskog" finns också på lokalen i Lindbastmora: älggräs, blåsippa, vit-sippa, vårärt, tvåblad m.fl.

Ödelagt!?

Som luttrade naturälskare frågar vi oss direkt vilka hot som finns mot den här unika växtplatsen, den individrikaste av de fyra kända för arten i Dalarna. Tyvärr är ett allvarligt hotande ingrepp redan verkställt. Sluttningen är dikad!

Delar av området kalavverkades på 1960-talet och markägaren STORA dikade 1985 det kalkkärr som började några tiotal meter nedom låsbräk-narna. Och detta gjordes trots att de botaniska värdena var kända av både bolag och länsstyrelse!

Kärret och dess närmaste omgivning hyser guckusko, brudsporre, gräs-ull, dvärglummer, hårstarr, majviva, slätterblomma, vildlin, jungfrulin och många fler krävande arter, de flesta numera hårt trängda och en del säkert på väg att försvinna.

Med tanke på stor låsbräkens ståndortskrav är situationen illavars-lande. I boken "Floravård i skogsbruket - artdel" rekommenderas:

" Artanpassade skötselåtgärder är troligen nödvändiga för artens överlevnad. Slutavverkning och dikning samt körskador bör undvikas på växtplatserna och i deras närmaste omgivning, med särskild hänsyn till att vattenföringen inte störs. En måttlig gallring torde dock inte medföra negativa effekter för arten."

Skonsamt skogsbruk är alltså möjligt att bedriva i områden där ormbunken har växtplatser eller möjliga växtplatser - måttlig gallring och blädning! Det kan till och med vara önskvärt, eftersom arten är ljuskrävande och föredrar gläntor. I tätt slutet skog går den tillbaka.

Restaurera?

Jan-Olof Hermansson i Ludvika har engagerat sig för den här växtlokalen och med bl.a. företrädare för STORA diskuterat möjligheten att delvis restaurera kärret och dess omgivning genom igenläggning eller dämning av diken.

Enligt min uppfattning borde anständigheten bjuda att STORA snarast genomför och bekostar ett försök till skonsammast möjliga restaurering, och det i samråd med naturkunniga människor. Det är uppenbart att vare sig kunskap om eller respekt för vårt levande arv finns hos de människor som bär ansvaret för ödeläggelsen i Lindbastmora.

Hur skall man annars förklara det som hänt?

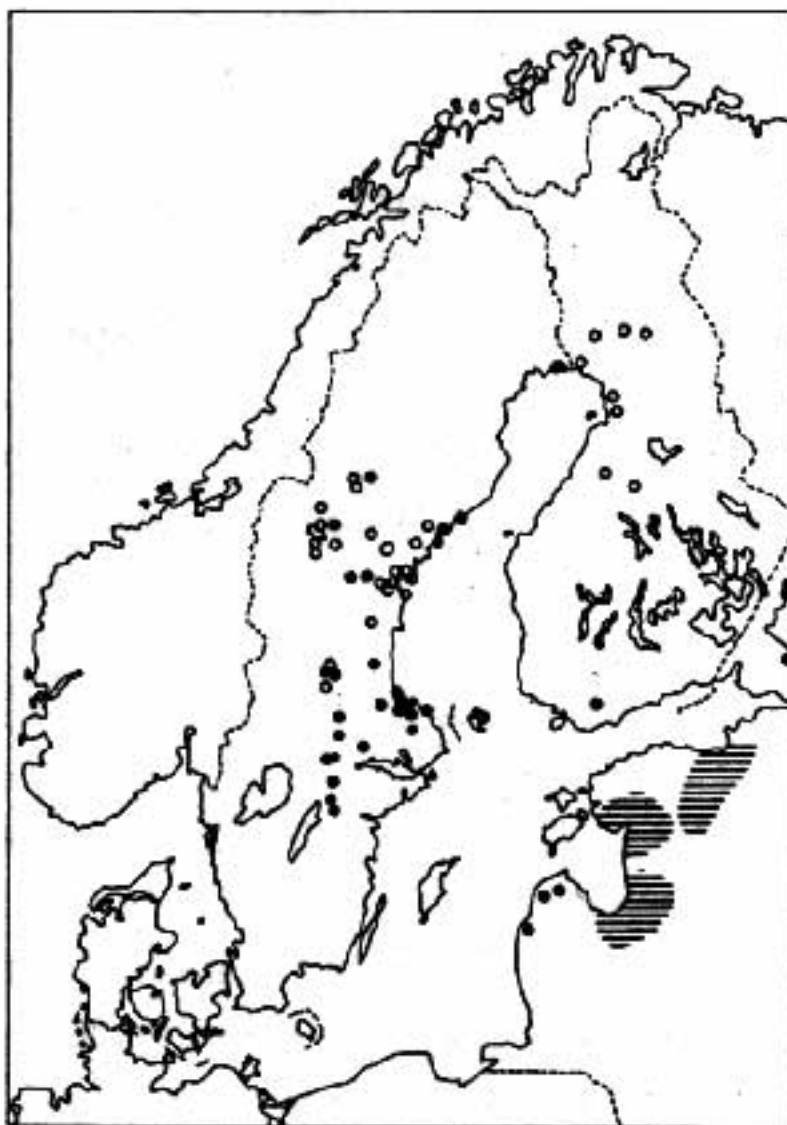

Fig. 1. Utbredningen av stor låsbräken i Norden. Fyllda cirklar motsvarar iakttagelser gjorda under 1980-talet.

Litteratur:

- Ingelög, T. m.fl. 1987: Floravård i skogsbruket - Artdel. Skogsstyrelsen.
Ståhl, P. 1990: Stor låsbräken - en ungskogsstrateg. SBT 84:23.